

Den medie-militære relation mellem kontinuitet og nybrud

JENS RINGSMOSE
Ph.d., lektor, Syddansk Universitet
jri@sam.sdu.dk

Samspelet mellem medierne og militæret i krig har til alle tider været kendetegnet ved kompleksitet og ambivalens. På den ene side har de to institutioner altid haft brug for hinanden. Medierne har brug for adgang og oplysninger om krigens gang, og militæret har behov for at kunne kommunikere til omverdenen via aviser, tv og radio. På den anden side har forholdet til stadighed været besværliggjort af, at journalister og soldater ofte har grundlæggende forskellige og til tider modsatrettede interesser og funktioner. Militæret foretrækker nærmest per instinkt hemmelighed, mens medierne lever af (og for) formidlingen og udbredelsen af informationer. Dertil kommer, at de normer og værdier, der hersker i journalistikkens verden, ikke har meget til fælles med de normer og værdier, som er med til at regulere soldatens gøren og laden. Som i et tvangsægteskab (Cucolo 2008) – eller under en nervøs våbenhvile (Sweeney 2006: 6) – har de to parter derfor altid været både tiltrukket og frastødt af hinanden. Konflikt og gensidig afhængighed har været blandt samspelets definerende bestanddele (Duncan 2000; Payne 2008; Porch 2002; Rose 2000; Taylor 2000).

Ambitionen med nærværende artikel er dobbeltsidig: Hensigten er for det første at vise, hvordan nye konfliktformer og en forandret medieøkologi tilsammen har skabt nye rammebetingelser for den medie-militære relation i de vestlige demokratier.¹ Den udvikling har samtidig ført til et behov for ny forskning i krigstidsrelationen mellem militæret og medierne. Artiklens hovedargument er, at den eksisterende litteratur nok rummer væsentlige indsigter, men ændringerne i samspelets kontekst fordrer nye forskningsspørgsmål. De færreste iagttagere er nok i tvivl om, at fremkomsten af Internettet, soldaterblogs, satellit-tv, interaktive netmedier

1. Forfatteren gør sig ingen illusioner om, at de i artiklen præsenterede mekanismer og udviklingstendenser i stort omfang lader sig ekstrapolere til ikke-vestlige stater.

samt mere asymmetriske konfliktformer har bidraget til at redefinere forholdet mellem pressen og de væbnede styrker. Men vores forskningsbase-rede viden om, hvordan disse trends helt nøjagtigt indvirker på militæret og mediernes forhold til hinanden, er endnu relativ overfladisk, underteoretiseret og spredt i forskellige videnskabelige litteraturer.

Målet med artiklen er for det andet at præsentere et bud på en ny forskningsagenda, som vil kunne bidrage til en bedre forståelse af nybrudene i den medie-militære relation. Artiklen afsluttes derfor med forslag til en ny forskningsdagsorden og en række konkrete forskningsspørgsmål. Skal samspillet mellem medier og militære myndigheder optimeres til gavn for begge parter (og i sidste ende til gavn for den demokratiske proces), er det afgørende nødvendigt, at der bliver stillet nye spørgsmål, der kan indfange forandringernes beskaffenhed. For at forstå omfanget af forandringerne er det imidlertid også nødvendigt at kende til de elementer i samspillet, der er uændrede – konstanterne. Derfor indledes de følgende sider med et signalement af den kontinuitet, der i høj grad også har præget krigstidsforholdet mellem medierne og militæret i den vestlige verden.

Med henblik på at systematisere og styre de følgende siders fremstilling er analysen struktureret omkring to af den medie-militære relations helt centrale elementer: den gensidige afhængighed og konfliktniveauet de to parter imellem. Der er – indrømmet – andre dimensioner, som karakteriserer samspillet mellem medier og militære myndigheder i den vestlige verden. Men der er næppe noget, der på samme vis sætter sit præg på den grundlæggende interaktion mellem krigskorrespondenter, redaktører og soldater som graden af gensidig afhængighed og konflikt. Når jeg i det følgende analyserer, hvordan den ændrede medieøkologi og fremkomsten af mere asymmetriske konfliktformer påvirker samspillet, så er det derfor med særligt fokus på disse to dimensioner. Det er dermed også et mål med artiklen at vise, hvordan ændringer i den medie-militære relations to primære kontekstvariable – 1) den væbnede konflikts karakter og 2) medielandskabet – influerer på militærets og mediernes afhængighed af hinanden samt graden af konflikt.

Artiklen er opdelt i fire hovedafsnit. Som nævnt indledes de følgende sider med en skildring af de aspekter, der synes at være konstante – nærmest uomgængelige – bestanddele i forholdet mellem presse og militær. De efterfølgende to afsnit zoomer ind på det, der har ændret sig. Udgangspunktet for denne del af artiklen er, at forandringer og nybrud mere end noget andet kan tilskrives udviklingen i henholdsvis den krigsmæssige og den mediemæssige kontekst, samspillet er indlejret i.² Artiklen afsluttes med et forsøg på at definere en ny forskningsdagsorden: Hvilke nye spørgsmål giver de seneste årtiers bevægelser anledning til? Og hvordan kan forskningen i medie-militære relationer bringes et skridt videre?

Den medie-militære relations konstanter

Set i sammenhæng med de omfattende forandringer, der har præget de medie-militære relationer i de seneste årtier, er det måske ikke så overraskende, at den akademiske litteratur ofte har behandlet samspillet mere uforanderlige elementer en anelse stedmoderligt. Ikke desto mindre har mange af relationens centrale problemstillinger været stort set uændrede, siden de første professionelle krigskorrespondenter gjorde deres indtog på slagmarken i midten af 1800-tallet. Det gælder ikke mindst den gensidige afhængighed og det til enhver tid spændte forhold mellem soldater og journalister. Kendetegnende for den traditionelle relation mellem medierne og militæret er også, at den har udspillet sig indenfor rammerne af det nationale. Historisk betragtet, har den nationale presse frem for alt haft kontakt til «egne» styrker og «egne» myndigheder for at dække «egne» krige. I takt med at såvel medierne som Vestens militære indsatser er blevet internationaliseret, bliver den overvejende nationale kontekst imidlertid udfordret. Mere herom i afsnittet om nybruddet i den medie-militære relation.

Den evindelige gensidige afhængighed

Nøglen til forståelsen af vestlige mediers grundlæggende afhængighed af militæret skal for det første søges i de basale kommunikationsmæssige funktioner, som moderne medier varetager i demokratiske stater – mediernes demokratiske *raison d'être* om man vil. Det er i meget stor udstrækning medierne, der genererer, udvælger og formidler de informationer og den viden, uden hvilken moderne demokratier ikke ville kunne fungere. Helt afgørende i den sammenhæng er mediernes rolle som kommunikationskanal og bindeled mellem magthavere og borgere: På den ene side er det gennem medierne, at politikerne holder sig ajour med befolkningens holdninger og synspunkter; på den anden side er det de selvsamme medier, der informerer offentligheden om de folkevalgtes politiske tiltag, opfattelser og adfærd. Det er ligeledes aviser, tv og radio, som indvier borgerne i, hvordan den offentlige administration (herunder forsvaret) forvalter sit mandat og politikernes beslutninger.

-
2. Det er oplagt, at forandringerne i den mediemæssige kontekst har ført til ændringer, i måden hvorpå moderne krige udkæmpes. Det taler for ikke at behandle kontekstforandringerne i to separate afsnit. Opsplitningen øger således risikoen for, at den kausale kobling mellem de to kontekstvariable går tabt. På den anden side er de nye konfliktformer langt fra alene et produkt af den nye medieøkologi. Også politiske, geostrategiske og ideologiske forhold har medvirket til fremvæksten af de nye konfliktformer. Sidstnævnte forhold samt et ønske om overskuelighed har været udslagsgivende for valget af struktur.

Udover at fungere som instrument for informationsudveksling mellem vælgere og politikere, så faciliterer medierne også et politisk systems demokratiske samtale ved at stille et offentligt rum til rådighed for meningsudvekslinger og debat. Det er mere end noget andet sted i medierne, at de politiske meninger artikuleres og brydes. Pressen bliver dermed den primære indgang til «ideernes markedsplads». Endelig spiller moderne medier en væsentlig rolle som demokratisk vagthund. Den opgave består først og fremmest i at afsløre magtmisbrug i det offentlige system samt i at sikre, at magthaverne – hvad enten der er tale om politikere, embedsmænd eller private – lever op til den enhver tid gældende lovgivning. I den forstand spiller pressen rollen som et evigt truende Damoklessværd, der skal holde magteliten på dydens smalle sti (Caparini 2004; Draber 2003; Paul & Kim 2004: 8–17).

Medierne er imidlertid ikke alene centrale aktører i den demokratiske proces og -samtale. De er i høj grad også (og i flere tilfælde måske først og fremmest) moderne virksomheder, som skal overleve i en markedsøkonomi præget af benhård konkurrence. Nok er branchen præget af en selvforståelse som «demokratisk vagthund» og «den fjerde statsmagt», men bundlinjen skal vise sorte tal. Og i den sammenhæng er det værd at holde sig for øje, at krig sælger. Hvad redaktører og journalister har vidst siden midten af forrige århundrede, er flere gange blevet dokumenteret af videnskabelige undersøgelser: Under normale omstændigheder øger pressen sin indtjening, når den kan berette om krig og kamphandlinger (Caruthers 2011: 5). Det gælder selvsagt navnlig, når egne styrker er involverede i kampene.

En afgørende forudsætning for at medierne kan varetage en god del af disse demokratiske og markedsøkonomiske funktioner er, at de får adgang til den «råinformation» som muliggør en fyldestgørende og læseværdig dækning. Der må så at sige være noget at formidle, for at pressen kan leve op til de demokratiske fordringer og samtidig generere et økonomisk overskud (Draber 2003). I forhold til de fleste politik- og myndighedsområder skaber dette basale behov ikke de store problemer for medierne, idet journalisten som oftest har relativt gode muligheder for at få aktindsigt eller indhente udtalelser og oplysninger fra de involverede parter. Dertil kommer, at medierne i reglen kan gøre brug af forskellige eksperter og kommentatorer med et indgående kendskab til det pågældende område.

Anderledes med krigsjournalistikken. For på dette stofområde hersker en langt større grad af informationsasymmetri. Kun få udover de militære myndigheder har således en reel indsigt i, hvordan krigen forløber. Det gælder naturligvis i særlig grad, når konflikten udspiller sig fjernt fra redaktionslokalerne i områder med få lokale medier, eller – som under Kosovokrigen i 1999 eller NATO-indsatsen i Libyen i 2011 – når krigen

føres som en ren luftkrig (Porch 2002: 28ff). Fra tid til anden vil journalister og krigskorrespondenter sågar opleve at være helt og aldeles afhængige af den viden (og nogle gange også film- og billedmateriale), som militæret er villig til at dele med dem. Dermed kan der opstå en situation, hvor militæret nyder et veritabelt informationsmonopol (Caparini 2004).

På det mere konkrete plan har medierne altid været afhængige af den støtte og beskyttelse, som kun militæret kan bidrage med i kampzonen. Krigskorrespondentens adgang til krigsskuepladsen og de hændelser, der er selve udgangspunktet for den journalistiske historie, har således i reglen været betinget af militærets accept og – ofte også – aktive medvirken (Taverner 2005: 273). I nogle tilfælde, som eksempelvis den pågående konflikt i Afghanistan, har afhængigheden frem for noget andet været en konsekvens af sikkerhedssituationen; i andre tilfælde har behovet for støtte og bistand været afstedkommet af kampzonens generelle utilgængelighed og vanskelighederne forbundet med at få reportager, billeder og filmmateriale sendt tilbage til redaktionerne i de vestlige hovedstæder (Knightley 2004: 469–482). De britiske medies afhængighed af den britiske flåde er et godt eksempel på sidstnævnte form for afhængighed (Hands & McGowan 1983).

Lidt forenklet formuleret har de militære myndigheder traditionelt været mindre afhængige af medierne end omvendt. Set i et større perspektiv og over en længere tidshorison har den gensidige afhængighed således været relativt asymmetrisk. Vel har den militære ledelse i demokratiske lande altid haft et vist behov for at kunne kommunikere og sende budskaber til offentligheden via medierne i krigssituationer, men afhængigheden har kun undtagelsesvist haft samme tvingende og håndgribelige karakter som pressens behov for at indhente informationer, adgang og støtte hos militæret. Bortset fra de seneste par årtier har militærets øverste ledelse da også ofte beklaget sig over pressens tilstedeværelse på slagmarken. Under Den Amerikanske Borgerkrig gav General Sherman eksempelvis følgende farverige karakteristik af de uomgængelige og allestedsnærværende journalister:

These newspaper scribblers have the impudence of Satan. They come into camp, poke about amongst the lazy shirks, pick up their camp rumours and publish them as facts. They are a pest, and I would treat them as spies, which in truth they are. If I killed them all, there would be news from Hell before breakfast (her citeret fra Duncan 2000: 117).

Selvom ikke så få soldater utvivlsomt har delt Shermans billede af krigskorrespondenter igennem årenes løb, så har militærets syn på medierne også (i hvert fald i de senere år) været præget af en grundlæggende forståelse for mediernes funktion som formidler af krigen til et bredere publi-

kum. «Et nødvendigt onde» har således været den militære verdens gennemgående karakteristik af mediernes krigsdækning (Badsey 2005).

Forsvarets afhængighed af medierne har for det første rod i en demokratisk forankret forpligtigelse til at holde offentligheden underrettet om de væbnede styrkers aktiviteter og om krigens gang. Militæret handler – via en række folkevalgte politikere – på offentlighedens vegne, og det må derfor også informere om indsatsen. Til det formål har de militære myndigheder brug for medierne, for det er i reglen kun disse, der kan formidle indsatsen bredt (Caparini 2004: 29f; Cucolo 2008).

Afhængigheden af pressen er for det andet betinget af forsvarets behov for at vinde offentlig opbakning til dets aktiviteter. I soldatens optik er det måske ikke altid afgørende nødvendigt, at nationen står samlet bag indsatsen på slagmarken, men de væbnede styrker vil til enhver tid foretrække, at offentligheden ser positivt på og støtter det arbejde, der udføres i felten. Det hænger blandt andet sammen med, at adgangen til de menneskelige og økonomiske ressourcer, der muliggør den militære indsats alt andet lige bliver bedre, når befolkningen bakker op om indsatsen. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at militæret har brug for en fuldstændig servil og ukritisk presse. Opfatter offentligheden medierne som et instrument for de militære myndigheders forsøg på at påvirke hjemmefronten, vil dækningen ofte have den stik modsatte effekt: Befolkningen vil stille spørgsmålstejn ved militærets (og formentlig også pressens) troværdighed, og støtten til indsatsen vil svinde (Adamson 1997; Paul & Kim 2004: 23ff; Duncan 2000: 124ff, Porch 2002: 93).

Et tredje forhold, der bringer militæret i et afhængighedsforhold til medierne, er behovet for at kunne imødegå fjendtlige (mis)informationskampagner rettet mod «egen» befolkning og/eller befolkningen i det område, hvor de væbnede sammenstød finder sted. Det kan enten ske ved at pressen på eget initiativ forholder sig kritisk til historier baseret på fjendens oplysninger, eller ved at aviser, tv og radio formidler militærets dementier og alternative udlægning af begivenhederne (Baroody 1998: Chapter 1). Undertiden kan mediernes beretning om «egne» styrkers slagkraft og den politiske vilje til at gøre brug af militæret sågar være tilstrækkelig til at sikre strategisk succes uden væbnet kamp. Det var, ifølge den tidligere amerikanske senator Sam Nunn, nøjagtigt, hvad der skete i forbindelse med invasionen af Haiti i 1994. I Nunns optik var det således live tv-billeder af amerikanske faldskærmstropper, der drog af sted fra Fort Bragg i North Carolina, som var den direkte årsag til at Haitis diktator, General Cedras besluttede sig for at træde tilbage (Belknap 2002: 111).

Endelig oplever militæret et behov for pressen, fordi de militære myndigheder i stor udstrækning vurderer, at dækningen af krigen har en væsentlig indflydelse på soldaternes og deres pårørendes moral (Taverner 2005: 267f; Belknap 2002: 112; Duncan 2000: 125). I den optik er de mili-

tære styrkers kampkraft og -vilje delvist afhængig af mediernes beskrivelse af indsatsen. Denne forståelse af mediedækningens betydning var allerede udbredt i første halvdel af sidste århundrede, men Vietnam-krigen – som kom til at trække sig dybe spor i det amerikanske forsvars opfattelse af medierne (se for eksempel Hallin 1986) – forstærkede oplevelsen mange gange. I Pentagons optik var pressens dækning af krigen den direkte årsag til nederlaget i Sydøstasien. Nylig britisk forskning peger i retning af, at den militære fornemmelse for dækningens effekter på soldaternes kampmoral er velbegrunderet (Pinder et al 2009).

Et altid konfliktfyldt forhold

Parallelt med at der til stadighed har eksisteret et gensidigt afhængighedsforhold og et interessedrevet samarbejde mellem militæret og medierne, så har samspillet også været præget af spændinger og konflikt. Den vel nok væsentligste årsag til den varige konflikt mellem medierne og militæret er, at de to institutioner har målsætninger, som er delvist modsatrettede. Der er med andre ord tale om en iboende interessekonflikt. På den ene side er det soldatens opgave par excellence, at vinde militære sejre med færrest mulige ofre. Han er sat i verden for at gennemtvinge en politisk vilje med væbnet magt. Ikke overraskende går hensynet til operationen derfor praktisk talt forud for alt andet (Paul & Kim 2004: 21). Det betyder også, at militæret vil strække sig langt for at kontrollere alle former for oplysninger, som kan kompromittere operationen eller operationssikkerheden. I soldatens og de militære myndigheders perspektiv er hemmeligholdt information et strategisk aktiv, der kan betyde forskellen på liv og død. Der er derfor også al mulig grund til at indvie så få som overhovedet muligt i den viden, man sidder inde med. Det kan således næppe heller undre, at soldaten nærmest instinktivt betragter medierne som en risikofaktor (Porch 2002: 86).

På den anden side er det – som beskrevet i ovenstående – pressens fornemste opgave at være formidler af informationer og nyheder. Det er rollen som informationsoverbringer, der giver pressen demokratisk legitimitet og sorte tal på bundlinjen. Krigskorrespondenten opfatter det derfor også som sin pligt – og til tider også sin lovformelige ret (Steger 1991) – at informere offentligheden, om hvad der hænder på kampladsen. I mediernes udlægning er information dermed ikke først og fremmest et strategisk aktiv, men derimod «offentlig ejendom» der hurtigst muligt bør overdrages til den rette ejer – offentligheden (White 2004). Det betyder samtidigt, at ethvert militært forsøg på at kontrollere og sortere i den tilgængelige information ofte vil blive betragtet med mistro af pressens mænd og kvinder. Den journalistiske reflex vil ofte være at stille spørgsmålstejn ved behovet for hemmeligholdelse – og så i øvrigt konstant udfordre de

grænser for dækningen, som militæret søger at etablere (Braestrup, 1991: xixff; Paul & Kim: 2004). De væbnede styrkers uafvendelige forsøg på informationskontrol, vil dermed ofte blive mødt af lige så uafværgelige protester fra mediernes side (Baumann 2004).

At pressen i reglen har udfordret de militære myndigheder og protesteret, når «sikkerhedskortet» er blevet spillet, er selvkært ikke ensbetydende med, at medierne aldrig har kolporteret «egne» væbnede styrkers propaganda. Historien rummer adskillige eksempler på vestlige journalister, der beredvilligt har formidlet krigen uden ret megen kritisk stillingtagen. Fra tid til anden – og mest udtalt når nationen har været involveret i en eksistentiel kamp mod en stærk modstander – har journalister og redaktører således i større udstrækning undladt at stille kritiske spørgsmål. I en række analytikers optik er det ensbetydende med, at medierne svigter deres demokratiske kernefunktion. En del af disse argumenterer endvidere for, at det nærmere er reglen end undtagelsen, at medierne ikke udfordrer de militære myndigheder tilstrækkeligt (se for eksempel Knightley 2004; Derian 2009; Carruthers 2011).³

Med til at forstærke interessekonflikten mellem medierne og militæret er det forhold, at krig accentuerer og udpensler en fundamental demokratisk problemstilling: Spørgsmålet om i hvilken udstrækning demokratiske frihedsrettigheder (som eksempelvis pressefriheden) kan indskrænkes i bestræbelserne på at forsvare demokratiet mod en ydre fjende. For militæret vejer hensynet til statens suverænitet og sikkerhed tungest. Militæret vil derfor argumentere, at det «forsvarer samfundets frihed og dermed pressens ret til at arbejde frit, og at den pris, der midlertidigt må betales for det gode så er, at journalister lige her og nu ... ikke kan få hvad som helst at vide» (Baumann 2004: 136). Heroverfor står medierne, som i kraft af deres primære funktioner og natur vil hævde, at det ikke lader sig gøre at forsvare demokratiet ved at indføre begrænsninger på demokratiet. Tværtimod vil der – ifølge pressen – være et særligt stort behov for en informeret, kritisk og pågående journalistik, når de politiske beslutningstagere vælger at gøre brug af væbnet magt. Netop fordi beslutningen om at gå i krig har så vidtrækkende konsekvenser, er det særligt vigtigt, at pressen faciliterer en demokratisk samtale (Caparini 2004: 31ff).

Endelig er den primært interessedrevne konflikt mellem medierne og de militære myndigheder forstærket af de vidt forskellige kulturer, der hersker blandt henholdsvis soldater og journalister. Adskillige kommentatorer og forskere har således beskrevet relationen som præget af et regulært kultursammenstød («a clash of cultures»). Den militære verden er i stort omfang domineret af respekt for autoriteter, hierarki, disciplin, kol-

3. Hvorvidt medierne agerer kritisk nok eller ej, er et grundlæggende normativt eller ideologisk spørgsmål, som i sidste instans afhænger af demokratiopfattelse (Strömbäck 2005).

lektivisme og viljen til at ofre sig for fællesskabet. Alenegang kan være en risikabel affære, som ofte er forbundet med negative sanktioner. Det er også en verden, som – på trods af rangforskelle – er præget af homogenitet: «the fact that soldiers, sailors, marines, and airmen live apart from civilian society, tend to impose insularity upon them and to homogenize their attitudes» (Porch 2002: 92). Dertil kommer, at militæret i høj grad er afhængige af at udvikle og følge standardiserede procedurer. I krigszonen er det tvingende nødvendigt, at den enkelte soldat underkaster sig i forvejen indøvede arbejdsgange og ikke stiller spørgsmålstejn ved den foresattes ordre. Lydighed bliver dermed en livsnødvendig dyd.

Heroverfor står de normer og værdier, som karakteriserer journalistikken. Modsat den gode soldat, så forventes den ideelle journalist nemlig at udfordre etablerede sandheder og autoriteter. Reporteren må være kritisk og stille spørgsmålstejn. I nyhedsjournalistikens selvforståelse er presens helte derfor også de mænd og kvinder, der er villige til at gå egne veje i jagten på sandheden og i bestræbelserne på at afsløre magtmisbrug og uretfærdighed. Det gælder også – og måske især – når den foresatte redaktør udstikker retningslinjer, der peger i en anden retning. Det fører imidlertid også til, at relationen mellem medierne og militæret – med journalisten Joe Galloways ord – bliver «a struggle between the ‘anarchists’ and the ‘control freaks’» (her citeret fra Belknap 2002: 102); et bestandigt opgør mellem på den ene side dem, der bestræber sig på at kontrollere, og på den anden side dem som afskyr kontrol (Braestrup 1991).

Samlet betragtet har den medie-militære relation altid været præget af en grundlæggende gensidig afhængighed og et immanent spændingsforhold forårsaget af kontrasterende interesser og meget forskelligartede institutionelle normer. I det følgende skal vi se nærmere på hvordan forandringerne i den medie-militære relations to vigtigste kontekstvariable – den væbnede konflikt og medielandskabet – har påvirket samspillet. Den eksisterende litteratur rummer mange væsentlige pointer om de konstanter, som præger forholdet mellem de to parter, men de seneste årtiers udviklingstendenser har skabt et behov for ny forskning.

Ny kontekst I: Nye konfliktformer og kampen om perceptionerne

I de seneste år er der inden for studiet af væbnede konflikter blevet gjort adskillige forsøg på at indfange, hvordan krigen har forandret sig i perioden efter Den Kolde Krigs afslutning. «Fourth Generation Warfare», «asymmetrisk krig», «diffused wars» «hybrid-krig», «nye krige», «war amongst the people», «postmoderne krige», «YouTube wars» og «three-block warfare» er blot nogle af de etiketter, som er blevet anvendt i bestræ-

belserne på at konceptualisere det genuint nye i moderne konflikttyper. Fælles for størstedelen af disse teoretiske betragtninger er en forestilling om, at krigen af i dag og den nærmeste fremtid i stor udstrækning vil involvere ikke-statslige aktører. Staternes monopol på at føre krig er – hævedes det – under afvikling (Creveld 1991; Kaldor 2006; Münkler 2005; Hammes 2004). I den udlægning vil Vesten derfor i stadig større omfang komme til at indgå i væbnede konfrontationer mod politiske modstandere, der ikke er organiseret som en stat, men i stedet som eksempelvis oprørsgrupper, terrornetværk, militser, krigsherrer, hackergrupper og narokarteller. Militært betraget vil disse modstandere altid være Vesten langt underlegne.

Denne tilsyneladende udviklingstendens skaber en række store strategiske udfordringer for Vestens væbnede styrker. Flere af disse har i høj grad betydning for mediernes forhold til militæret. Set fra Washington, Paris, London eller København er der naturligvis al mulig grund til at glæde sig over, at det 21. århundredes væbnede modstandere er lysår fra at have den militære slagkraft, som Sovjetunionen og nazi-Tyskland var i stand til at mobilisere i det 20. århundrede. Men erfaringerne fra ti års mindre vellykkede forsøg på oprørs- og terrorbekæmpelse i blandt andet Afghanistan og Irak giver alligevel anledning til bekymring. For på trods af indsættelsen af enorme civile og militære ressourcer har vestlige styrker kun i ringe grad haft succes i bestræbelserne på at knække de oprørsgrupper, som udfordrer de aktuelle magthavere i Bagdad og Kabul.

Kogt ned til sin mest simple form handler problemet om, at det i reglen ikke er muligt for den stærkere statslige modstander (læs: Vesten), at tvinge oprørerne eller terrorcellen til at kæmpe på en måde, der favoriserer konventionelle våbensystemer og omfattende adgang til militære og civile ressourcer. Den svage vil selvsagt gøre alt for at undgå at komme til at kæmpe på den stærkes præmisser. Dermed bliver det endog meget vanskeligt for den, der søger at knække en oprørsgruppe eller en terrororganisation, at omsætte militær styrke til politiske resultater. Det gælder naturligvis i særlig grad, når konfliktens svage part har adgang til komplekst og vanskeligt tilgængeligt terræn eller et helle i en venligsindet nabostat (Thornton 2007).

Vestens militære styrker er for det andet udfordret af kampen mod de ikke-statslige aktører, fordi modstanderne med stor dygtighed formår at parallelforskyde krigens tyngdepunkt væk fra den fysiske kampplads og over i den såkaldte virtuelle eller kognitive arena. På oprørernes eller terroristernes initiativ bliver det en krig, der føres mere på ord, billeder og fortolkninger end på kugler, bomber og granater (Freedman 2006; Betz 2008; Payne 2008; Rid & Hecker 2009; Nohrstedt 2009). Ingen normalt tænkende guerilla-kriger nærer illusioner om, at man udstyret med vejsidebomber og kalashnikovs kan vinde en militær sejr over veludrustede og

taktisk overlegne vestlige styrker. Men det betyder heller ikke så meget, hvis man med mindre håndgribelige midler kan omgå fjendens militære styrker og underminere hans politiske vilje direkte. Det kræver imidlertid, at man har mulighed for at kommunikere til omverdenen og Vestens befolkninger. Og det er i den sammenhæng, at medierne bliver afgørende interessante for begge parter i konflikten. Her med Cori E. Daubers formulering: «They [oprørere og terrorister, JRI] fight to shape the perceptions and attitudes of the public ... And in a modern world, this will be a battle to shape media coverage. Terrorist attacks ought to be understood as consciously crafted *media events* ...» (Dauber 2009: v; se også Ignatieff 2001).

I modsætning til den konventionelle stat-mod-stat krig, så bliver kampen i informationsmiljøet og avisspalterne ikke ført som noget, der først og fremmest skal understøtte den fysiske krig. Kampen om perceptionerne er den *afgørende* – og for Vestens modstandere bliver den fysiske krig (vejsidebomberne og nålestiksangrebene) udelukkende et middel, der skal virke til at fremme indsatsen i den virtuelle arena (Münkler 2005: 28ff; Hoskins & O’Loughlin 2010: 4f). Det kan derfor næppe heller undre, at Taliban, al-Qaeda, Haqqani, Hezbollah, Lashkar e-Tabia og en række andre ikke-statslige væbnede grupper er særdeles mediebevidste og ofte blændende dygtige til at udnytte de muligheder, som moderne, globaliserede kommunikationsmidler tilvejebringer. Oprørskrig og terrorisme har dermed fået en ny dimension i en verden karakteriseret ved nye globale medietyper (se for eksempel Caldwell et al 2009; Dauber 2009).

I den forstand er de ny konfliktformer i et vist omfang et produkt af forandringerne i den medie-militære relations anden kontekstvariabel: den rekonfigurerede medieøkologi. Det er i høj grad de nye, globaliserede medier og Internettet, som giver Vestens modstandere muligheden for at parallelforskyde krigen over i den virtuelle arena.⁴ At moderne væbnede konflikter har andre fremtrædelsesformer end fortidens, er imidlertid ikke alene en funktion af den nye medieøkologi. Globaliseringen (Kaldor 2006; Münkler 2005), spredningen af nukleare våben (Creveld 1991) samt den såkaldte Revolution in Military Affairs (RMA) (Angstrom 2005) har ligeledes – og måske i endnu større udstrækning – bidraget til at vestlige militære styrker i dag ofte står stillet overfor irregulære styrker. RMA har således været med til at forstærke Vestens (og især USA's) militære overlegenhed, hvilket i tur har ført til, at meget få statslige såvel som ikke-statslige aktører har ønsket at stille op i en regulær krig.

En konsekvens af fremkomsten af nye medier er, at oprørere og terrorister har fået en mere umiddelbar adgang til de målgrupper, hvis perceptio-

4. Forfatteren takker den ene af de to anonyme reviewere for at fremhæve denne relation mellem de to kontekstvariable.

ner og tankegange de sigter mod at påvirke i den forstand, at de ikke som tidligere er helt afhængige af de traditionelle mediers villighed til at dække og formidle deres voldelige aktiviteter. I dag har Vestens irregulære modstandere dermed ikke kun mulighed for at kunne omgå vestlige militære styrker, men også Vestens traditionelle mainstream medier (MSM).⁵ En smule spidsformuleret er afhængighedsforholdet mellem på den ene side terrorist og oprører og på den anden side medierne sågar vendt på hovedet (Dauber 2009: 4–5; se også Rid & Hecker 2009: 1–12).

Stillet overfor en flygtig modstander, som i stor udstrækning formår at føre krigen væk fra den fysiske kampplads og over i det kognitive domæne, har Vestens væbnede styrker forsøgt at svare igen ved at udvikle og forbedre evnen til at kommunikere strategisk (Freedman 2006; Techau 2011). Konkret har vestlige militære ledere eksempelvis lagt større vægt på behovet for at kommunikere hurtigt og præcist. «Når en undersøgelse af omstændighederne foreligger», er ikke godt nok, når Talibans, al-Qaedas eller Haqqanis udlægning af begivenhederne allerede er at finde i vestlige medier få timer efter hændelsen. Ikke overraskende har det forøgede vestlige fokus på kampen om perceptioner også efterladt sig tydelige spor i moderne teorier og doktriner om oprørsbekæmpelse/counterinsurgency (COIN). Et ofte fremført argument er således, at succes i stort omfang afhænger af, om man er i stand til at kontrollere narrativet om krigen. Det er «fortællingen» om krigen, der skal skabe legitimitet blandt befolkningen både «ude» og «hjemme» (se for eksempel US Military 2006; Kilculen 2006).⁶

Flere analytikere og journalister har peget på, at der er problemer forbundet med militærets mere proaktive medie- og kommunikationsstrategi. Det er således blevet argumenteret, at de væbnede styrkers større mediebevidsthed og forsøg på «perception management» har gjort det vanskeligere for pressen at opnå et balanceret billede af, hvordan krigen rent faktisk udvikler sig (Garamone 2002; Nohrstedt 2009: 107; Caruthers 2011: Chapter 6). Ifølge kritikerne er den information, som udgår fra militæret nemlig i stort omfang vinklet og udvalgt med henblik på at påvirke et givent publikum på en bestemt måde. Brugen af «embedded journalism» afspejler på samme måde militærets subtile bestræbelser på

5. Hezbollah har sågar sin egen satellit tv-station, Al-Manar.

6. Selvom militæret dermed har påtaget sig en større kommunikativ opgave, så er det væsentligt at understrege, at de mere overordnede strategiske narrativer først og fremmest bliver formuleret og præsenteret af de ledende politiske beslutningstagere. Det er således den politiske elite i regeringskontorerne, der forfatter rammefortællingen om den militære indsats' hovedspørgsmål: «The why-what-and-how of overseas military missions» (se for eksempel Freedman 2006; Ringsmose & Børgesen 2011). Det overordnede narrativ – og det politiske niveau – definerer dermed rammerne for militæres kommunikationsmæssige indsats for at vinde i den virtuelle arena.

at håndtere medierne og dominere informationsmiljøet (Knightley 2004: 547). Dermed er det også blevet sværere for pressens mænd og kvinder at leve op til fordringen om at agere kritisk vagthund. Fordi de militære myndigheder i dag er langt mere effektive og avancerede i deres bestræbelser på at «spinne» og håndtere medierne, så er det – hævdes det – først og fremmest de positive krigshistorier og de «gode» billeder, som når frem til avislæserne og tv-seerne.

Om Vestens militære og forsvarsministerielle myndigheder rent faktisk har haft held til at påvirke mediernes fremstilling af krigen eller ej, er et empirisk spørgsmål. Men en række eksempler fra blandt andet den danske indsats i Afghanistan peger i retning af, at militærets oplevede behov for i større udstrækning at skulle legitimere deltagelsen i «wars of choice» har ført til et stigende antal forsøg på at plante positive historier samt forsøg på at imødegå kritisk pressedækning gennem brugen af spin og strategisk kommunikation (se for eksempel Albæk et al 2007; Kristensen & Ørsten 2006). Det samme gør det danske forsvars betydelige opprioritering af hele det eksterne kommunikationsområde i årene efter 2002 (Baumann 2004). På den anden side har Forsvaret også medvirket til frembringelsen af Afghanistan-kritisk dækning som eksempelvis Janus Metz Pedersens dokumentarfilm *Armadillo*.

Samtidig med at de militære myndigheder er blevet mere mediebevidste, så har de nye irregulære konfliktformer – i en meget konkret forstand – også været med til at gøre medierne mere afhængige af militæret. Det er sket som en følge af, at det i dag er langt farligere for journalister at begive sig ind i konfliktområderne end tidligere. Det hænger først og fremmest sammen med at pressen i dag opfattes som en egentlig del af krigen – og ikke bare som en formidlende, civil iagttager. I krigen om perceptioner udgør medierne en kampplads. Formuleret af Kenneth Payne: «... the norm that journalists should be treated as civilians is weakening month by month. The media are in the war ...» (Payne 2008: 17). Netop fordi risikoen for at blive mål for voldelige angreb er vokset, er journalisterne i stigende udstrækning blevet afhængige af den beskyttelse, som kun militæret kan tilbyde. For de væbnede styrker betyder det, at mulighederne for at kunne forme mediedækningens indhold forøges; for pressen vil det andet lige vanskeliggøre arbejdet med at dække konflikten.⁷

Konkret har risikoen for at blive gjort til genstand for angreb i krigszonen samt militærets forøgede fokus på strategisk kommunikation ført til en stigende brug af såkaldt «embedding», hvor krigskorrespondenter rejser og lever sammen med de væbnede styrker. På den ene side har det

7. Ifølge Nohrstedt blev der i løbet af Irak-krigens første 2½ år dræbt 99 journalister og journalistiske hjælpere; til sammenligning blev der i hele Vietnam-krigen dræbt 63 journalister (2009: 110).

naturligvis den fordel, at medierne får adgang til konfliktområdet samt mulighed for at følge udviklingen på nærmeste hånd. Reelt er det mange journalisters eneste mulighed for at få lokalbefolkningen i tale samt indsigt i militære problemstillinger. På den anden side opstår der en betydelig risiko for, at de berørte journalister udvikler en knapt så hensigtsmæssig samhørighedsfølelse med militæret – en slags «journalistisk stockholmssyndrom». Amerikansk forskning tyder på, at det kan resultere i en mere patriotisk og mindre kritisk dækning af krigsindsatsen (se for eksempel Lindner 2008).

Mens de nye konfliktformer således har virket til at styrke den gensidige afhængighed mellem militæret og medierne, så har fremkomsten af de nye, mere asymmetriske konfliktformer haft mindre entydige effekter på spændings- og konfliktniveauet i den medie-militære relation. På den ene side har forskere og kommentatorer peget på, at de moderne krige har resulteret i et *mindre* spændingsfyldt samspil, fordi den militære ledelse i mange vestlige lande har erkendt, at medierne ikke bare er et nødvendigt onde, men en afgørende forudsætning for succes i kampen mod irregulære modstandere. Den stigende afhængighed af medierne har med andre ord gjort militæret mere åben, medie-bevidst og «medie-engageret», og derfor også mere villig til at holde pressen orienteret om krigens gang. Som en konsekvens heraf er mediernes traditionelle frustration med modpartens tilknappefaçon også blevet reduceret (Rid & Hecker 2009).

På den anden side har andre analytikere fremhævet, at medierne generelt er blevet mere kritiske i deres dækning af de moderne krige, hvilket har ført til større militær utilfredshed med pressen og *forøget* spænding. Rationalet bag den pointe er, at medierne – alt andet lige – tenderer i retning af at være mere patriotiske/mindre kritiske i dækningen af eksistentielle krige, hvor nationens overlevelse er på spil end i dækningen af såkaldte «wars of choice». Og fordi nutidens vestlige militære indsatser mod langt svagere modstandere næsten per definition finder sted i ikke-eksistentielle konflikter, lever medierne i større udstrækning op til ideallet om at levere kritisk journalistik. I en militær optik, tager det sig ofte ud som om, pressen alene fokuserer på de ting, der går skævt (Rose 2000).

Samlet set har fremvæksten af nye – såkaldte asymmetriske – konfliktformer ført til en delvis nyordning af forholdet mellem medierne og militæret. Vestens militære overlegenhed og de stadig flere sammenstød med ikke-statslige aktører har således ændret de militære myndigheders kommunikationsmæssige behov samt journalisternes arbejdsvilkår i konfliktområdet. Dermed har udviklingen også i nogen grad forandret det gensidige afhængighedsforhold parterne imellem. Alt i alt har de nye konfliktformer bidraget til at *styrke* den gensidige afhængighed. Hvad angår udviklingens effekt på konfliktniveauet mellem soldater og journalister, så er den tvetydig. Militærets større åbenhed har (primært) virket konflikt-

dæmpende; konflikternes ikke-eksistentielle karakter, den mindre patriotiske dækning samt militære forsøg på spin har haft den modsatte konsekvens.

Ny kontekst II: En ny medieøkologi

Samtidig med at de militære myndigheder i de fleste NATO-lande er blevet langt mere opmærksomme på betydningen af kampen i det kognitive domæne, så har fremkomsten af en række nye medietyper (og videreudviklingen af flere gamle) skabt helt nye forudsætninger for at føre krigen på det virtuelle frontafsnit. Internethjemmesider og Internet-tv-kanaler, Facebook, satellit-tv, soldater-blogs, Twitter og YouTube fungerer i dag som avancerede våbensystemer i kampen om at forme perceptioner og vinde «hjerter og sind». Men i modsætning til de seneste par årtiers udvikling i den væbnede konflikts fremtrædelsesformer, som i stort omfang har været forårsaget af politiske og geostrategiske forandringer, så har omkalfatringen af medielandskabet i alt væsentligt været teknologidrevet. Ny informations- og kommunikationsteknologi har således vendt op og ned på traditionelle mønstre i den medieøkologi, der udgør den medie-militære relations anden fundamentale kontekst.

Denne udvikling tog for alvor sin begyndelse omkring årtusindskiftet med udbredelsen af Internettet. Det var «nettet», der muliggjorde introduktionen af en række helt nye medietyper, og som næsten med et trylleslag underminerede store dele af fundamentet under flere af medieverdens velprøvede forretningsmodeller. En stor del af de såkaldte nye medier virkede desuden til at nedbryde flere af de traditionelle skel mellem journalister og nyhedsforbruger – mellem på den ene side reporter og på den anden side læser, lytter og seer. På sæt og vis blev informationsmiljøet dermed demokratiseret. Langt flere fik pludselig mulighed for at agere journalist og redaktør for et – potentielt betragtet – ubegrænset, globalt publikum. Og det vel at mærke uden at skulle investere i et produktionsapparat større end en PC og en internetopkobling. Dermed bevægede den medie-militære relation sig yderligere i retning af en international kontekst.

Karakteristisk for det nye informationsmiljø er som antydnet først og fremmest en langt større grad af kompleksitet og fragmentation. Hvor nyhedsscenen tidligere var befolket af en relativ homogen gruppe bestående af (helt overvejende nationale) aviser og senere radio- og tv-stationer, så er et stort antal nye, internationale og meget anderledes aktører dukket op i medielandskabet i løbet af det seneste årti. Forbi er de dage, hvor nyhedskonsumenten – i skikkelse af læseren, lytteren eller seeren – var helt og aldeles afhængig af redaktionelle beslutninger truffet på et

begrænset antal større medier. De gamle mediers rolle som «dagsordenssættelsens monopolister» er dermed på vej til at blive udfordret. I dag kan en hvilken som helst borger med en internetopkobling få adgang til enorme mængder af information og nyheder – og ikke kun det, som trænger igennem de gamle mediers filtre.

De traditionelle – eller vertikale – medier eksisterer naturligvis stadig, og man skal være endog meget varsom med at negligere deres fortsatte betydning. Langt de fleste borgere får stadig størstedelen af deres daglige nyhedsdosis fra et mindre antal store aviser og tv-stationer. Men de traditionelle medier har fået følgeskab af nye horisontale medietyper, hvor læsere og brugere i stort omfang selv agerer journalister, meningsdannere, kommentatorer og redaktører. Det samlede medierum befolkes derfor i dag af langt flere – og meget mere forskelligartede – aktører end tidligere. Samtidig udgør de horisontale og sociale medier (som eksempelvis Facebook, YouTube og Twitter og specialiserede nichehjemmesider) et stadig vigtigere udgangspunkt for de vertikale mediers nyhedsdækning. I nogle tilfælde bliver «historien»/nyheden ganske enkelt først offentliggjort på de sociale medier, inden den når de traditionelle medier. I de tilfælde virker de «gamle medier», som en slags «nyhedsforstærkere». Andre gange har journalisten mulighed for at supplere en «nyhedshistorie» med informationer og visuelt materiale hentet via de nye elektroniske medier. Det sidste har i høj grad været tilfældet for eksempelvis dækningen af det såkaldte «arabiske forår», hvor video og billedmateriale uploadet fra mobiltelefoner til blandt andet YouTube har spillet en central rolle i nyhedsformidlingen.

For militæret betyder det, at man i dag står stillet overfor en mere broget skare af nyhedsmedier end tidligere. Heterogeniteten i informationsmiljøet – og antallet af forskellige mediedagsordener – er vokset eksponentielt i kølvandet på udbredelsen af Internettet. Vel udgjorde den gruppe af journalister og medier, som militæret interagerede med forud for de seneste års omvæltninger, aldrig nogen monolitisk blok eller samlet institution (Badsey 2005: 191). Men overordnet betragtet har de militære myndigheder med en væsentlig mere mangeartet gruppe af medier at gøre i det nye årtusinde. Det er imidlertid langt fra ensbetydende med, at de «gamle» medier ikke længere er væsentlige for militæret. Som nævnt ovenfor får størstedelen af borgerne i de vestlige lande fortsat deres nyheder fra nogle få traditionelle medier.

Udbredelsen og billiggørelsen af ny kommunikationsteknologi har i flere henseender ført til en fortsættelse af den bevægelse i relationen mellem medier og militær, som blev igangsat med fremkomsten af «realtime» satellit-tv i begyndelsen af 1990'erne. Det betyder blandt andet, at krigsjournalistikken i voksende omfang – og i mere end én forstand – er blevet frigjort af de militære myndigheder. Den nye kommunikationsteknologi

har således for det første gjort krigskorrespondenten endnu mindre afhængig af de væbnede styrkers logistik- og støttestrukturer. De medier, der ønsker at formidle øjenvidneskildringer fra egne reportere udsendt til felten, har ganske vist – nu som før – sjældent andet valg end at benytte sig af militærets tilbud om transport og logi. Men modsat tidligere kan journalisten i dag alene og med egne, let håndterbare kommunikationsmidler formidle tekst og billeder direkte tilbage til redaktionen. Hvor krigskorrespondenten for blot et årti siden selv måtte medbringe relativt tungt og omfangsrigt kommunikationsudstyr, så er det i dag muligt, at korrespondere med omverdenen fra krigszonen via udstyr på størrelse med en (lidt overdimensioneret) mobiltelefon. Samtidig er prisen på de nødvendige komponenter faldet drastisk, hvilket har skabt helt nye muligheder for selv relativt små medier (Blackwell 2003; Badsey 2005: 198).

Medierne er også blevet mindre afhængige af militæret i den forstand, at forsvarrets monopol på information om krigsudviklingen og hændelserne i kampområdet er blevet udfordret af den ny teknologi. Der er, så at sige, blevet skabt større konkurrence på informationsmarkedet, hvor flere aktører faldbyder viden og fortolkninger af, hvordan krigen skrider frem. Dermed er den grundlæggende informationsasymmetri, som altid har præget den medie-militære relation, også blevet rekalereret. Det stiller – alt andet lige – nyhedsjournalistikken bedre. På den ene side har medierne fået langt bedre muligheder for at indhente informationer og visuelt materiale fra civile, ikke-kombattanter fra lokalområdet. Selv i de mindst udviklede dele af Afghanistan er store dele af befolkningen i besiddelse af en mobiltelefon (ofte med indbygget kamera), hvilket forøger antallet af potentielle kilder i et anseeligt omfang. Dertil kommer, at antallet af Internet-opkoblinger overalt på kloden er hastigt voksende. At det får betydning for mediedækningen, blev tydeligt illustreret i forbindelse med NATO's intervention i Libyen i 2011, hvor de vertikale mediers nyheder og billedmateriale fra kampzonen i flere tilfælde var baseret på information formidlet via Internettet og de nye sociale medier. Et andet tydeligt eksempel, på hvordan de nye medier udfordrer de statslige myndigheders evne til at kontrollere information, er naturligvis Wikileaks. Siden 2006 har hjemmesiden faciliteret spredningen af et enormt materiale om blandt andet den amerikanske krigsindsats i Irak og Afghanistan. Det har givet medierne – og i sidste ende også borgerne – et større indblik i, hvordan krigen føres.

Den teknologidrevne udvikling har på den anden side også givet Vestens modstandere forøget adgang til det informationsrum, hvorfra de traditionelle, vertikale medier henter råstoffet til deres nyhedshistorier. Taliban, al-Qaeda og andre anti-vestlige oprørs- og terrorgrupper kan med andre ord også udnytte de nye medietyper til at tilbyde «de gamle medier» konkurrerende udlægninger af krigens hændelser. Tidligere var informati-

onsrummet i langt større udstrækning domineret af de oplysninger, der blev formidlet af «egne» militære myndigheder. Set fra mediernes perspektiv er der naturligvis al mulig grund til også at forholde sig kritisk til de informationer ovennævnte ikke-statslige aktører præsenterer på hjemmesider, satellit-kanaler og blogs. En betydelig del af det disse grupperinger kolporterer til omverdenen er slet og ret propaganda (Dauber 2009). Men samlet betraget giver eksempelvis Talibans større adgang til – og udnyttelse af – nye medier, de gamle vertikale medier en større palet af informationer at vælge fra. Eller anderledes formuleret: Informationsrummet bliver større. Og om ikke andet kan de oplysninger, der bringes til torvs af Vestens modstandere, ofte bruges af de vestlige medier til at tvinge de militære myndigheder til at videregive informationer om en given hændelse i bestræbelserne på at dementere og imødegå Talibans oplysninger. På den måde bliver modstanderens forsøg på at påvirke mediebilledet også til en slags løftestang for et større militært medieengagement. Det er imidlertid – som en række eksempler fra flere vestlige lande demonstrerer – ikke ensbetydende med større militære ærlighed.

For militæret har fremkomsten af de nye medier haft den (ikke helt ubehagelige) effekt, at man ikke længere *alene* må forlade sig på de gamle medier, når information om krigen skal formidles til et bredere publikum. Også militæret er således blevet mindre afhængige af «modparten» (i form af de traditionelle medier) som en konsekvens af de nye muligheder for massekommunikation. Nøjagtigt som Vestens irregulære modstandere, så har også de militære myndigheder nemlig mulighed for at kommunikere direkte til vestlige læsere og seere og dermed omgå de traditionelle MSM. Et eklatant eksempel på hvordan militære organisationer i stigende omfang søger at kommunikere direkte til borgerne, er de initiativer, som *NATO's Public Diplomacy Division* har igangsat indenfor det seneste halve årti. I dag formidler NATO således information til omverdenen via en lang række af nye platforme, der blandt andet tæller YouTube (NATO har sin egen YouTube-kanal), en Internetbaseret tv-kanal (NATO-channel, <http://natochannel.tv/>), Facebook, Twitter, podcasts, blogs og online diskussionsfora. Dertil kommer naturligvis, at størstedelen af NATO's underordnede kommandoer ligeledes formidler information via flere af disse medier.

Endelig har blandt andet NATO's væbnede intervention i Libyen vist, at udbredelsen af de nye sociale medier fra tid til anden giver militæret helt nye efterretningsmæssige muligheder. Informationer om eksempelvis fjendens bevægelser og styrkepunkter indhentes i dag også via online fællesskaber. Under krigen mod Gadaffi-styret benyttede NATO sig af blandt andet «Twitter updates» fra såvel libyere med direkte adgang til kampzonen som Internetbrugere fjernt fra krigsskuepladsen. I flere tilfælde var det brugere af de sociale medier, der identificerede og videreformidlede

koordinaterne på potentielle bombemål til Alliancens militære myndigheder (Smith 2011).

Sammenfattende ser den teknologidrevne omkalfatring af medieøkologien ud til at have haft betydelig indflydelse på relationerne mellem medierne og militæret. Frem for noget andet har forandringerne betydet, at såvel de gamle medier som de militære myndigheder er blevet mindre afhængige af modparten. Teknologien har i stor udstrækning givet begge parter nye muligheder.

En ny forskningsdagsorden

Det seneste årtis betydelige forandringer i den medie-militære relations primære kontekster bevirker, at vi må revidere vores traditionelle forståelse af forholdet mellem presse og militære myndigheder. Samspillet er ganske vist præget af en del kontinuitet (i form af gensidig afhængighed og konflikt), men effekterne af en helt ny medieøkologi samt et forøget vestligt engagement i nye konfliktformer er endnu temmelig overfladisk behandlet i litteraturen. Endnu er der gennemført meget få solide, empiriske studier af forandringernes konkrete betydning for relationen. Mange af de ovenfor refererede fremstillinger bygger således på anekdotisk materiale og holdninger snarere end egentlig analyse. Det er også ensbetydende med, at ovenstående delkonklusioner har et noget tentativt og hypotetisk skær over sig. Dertil kommer, at en meget stor del af den eksisterende forskning kun indirekte berører den medie-militære relation. Det gælder såvel den omfattende litteratur om mediernes dækning af væbnede konflikter som den hastigt voksende litteratur om militærets strategiske kommunikation. Der er med andre ord behov for ny forskning. Udover at kunne bidrage til forståelsen af de nutidige relationer mellem militær og medier i den vestlige verden, er ny forskning også en forudsætning for formuleringen af gennemtænkte policy-tiltag, der kan virke til at optimere det medie-militære samspil. Det følgende er et forsøg på at skitsere nogle mulige nye forskningstemaer og indfaldsvinkler til studiet af relationerne mellem militæret og medierne.

Konceptuel og teoretisk nytænkning

På trods af at der er skrevet ganske meget om den medie-militære relation i den vestlige verden, så lider forskningsfeltet i høj grad af at være underteoretiseret. Nok har forskere og analytikere med rødder i medievidenskab og disciplinen «politisk kommunikation» gjort en betydelig indsats for at konceptualisere og teoretisere pressens dækning af – og rolle i – væbnede konflikter (se for eksempel Hallin 1986; Robinson 2002, 2010;

Seib 2006; Hoskins & O'Loughlin 2010; Carruthers 2011). Men selve forholdet mellem soldater og medier er praktisk talt ikke beskrevet i teoretiske termer. Skal vi kunne forstå og forklare de seneste års generelle bevægelser i samspillet mellem de to institutioner, er det imidlertid afgørende nødvendigt, at forskningen udvikler operative begreber og hypoteser. Der mangler med andre ord et teoretisk vokabularium samt nogle generelle forestillinger om kausale mekanismer i feltet for at opnå større indsigt. Denne iagttagelse giver anledning til følgende forsknings spørgsmål:

- Hvilke idealtyper (i en weberiansk forstand) kan tjene til at beskrive og indfange forskellige medie-militære samspilsrelationer? På hvilke centrale dimensioner adskiller forskellige samspilstyper sig? Gensidig afhængighed? Graden af konflikt?
- Hvilken kausal sammenhæng er der mellem relationens karakter og den bredere kontekst forholdet er indlejret i? Hvordan bliver samspillet eksempelvis påvirket af den væbnede konflikts form eller den på tidspunktet herskende journalistiske selvforståelse?
- Hvordan kan koncepter og teoretisk tænkning fra andre dele af samfundsvidenskaben anvendes med henblik på at kaste mere lys over forholdet mellem soldater og presse? Rummer eksempelvis organisationsteorien eller litteraturen om samspillet mellem politikere og embedsmænd indsigter eller modeller, der kan appliceres på organiseringen af den medie-militære relation?

Militærets og pressens brug af nye medier

En anden hovedkategori af nye spørgsmål knytter sig til såvel militærets som mediernes tiltagende brug af nye medietyper. Som beskrevet i ovenstående har de væbnede styrker i de fleste vestlige lande erkendt behovet for at kunne kommunikere hurtigt og smidigt via egne Internetsider, blogs og egenproduceret visuelt materiale. Men selvom holdningerne til denne udvikling blandt journalister og medieforskere har været delte (men oftest ganske kritiske), så har vi i virkeligheden en meget begrænset forskningsmæssig viden om effekterne af denne trend (Caldwell et al 2009). Det samme gælder mediernes brug af de nye medier i krig. I analyser af problemstillingen fremføres det ofte, at de traditionelle medier i stort omfang benytter nye, sociale medier som kilder til deres nyhedshistorier. Men endnu er der et meget begrænset forskningsmæssigt belæg for denne påstand. Der er derfor opstået et påtrængende behov for at få følgende spørgsmål belyst:

- I hvor stort et omfang har militæret rent faktisk taget de nye medier til sig? Og i givet fald: hvordan og med hvilke formål for øje udnyttes de ny muligheder?
- I hvilken udstrækning er militæret i stand til at styre og bestemme mediernes vinkling af – og indholdet i – den journalistiske dækning af krigen? Når forsvarrets «selvfabrikerede» nyheder frem til nyhedskonsumenterne via de traditionelle medier? Og i givet fald: hvilken effekt har sådanne nyheder på nyhedskonsumenten?
- Hvilken rolle spiller de såkaldte «soldaterblogs» i det samlede medie-billede? Vanskeliggør de den militærets indsats? Eller er de i virkeligheden med til at skabe forøget folkelig opbakning til de væbnede styrker?
- I hvilket omfang baserer de traditionelle, vertikale massemedier deres nyhedshistorier om krigen på informationer indhentet via nye medier?
- Internettet og nye medieplatforme har utvivlsomt komprimeret nyhedscyklussen og givet nyheder en kortere levetid. Men hvordan har dette forhold påvirket relationen mellem militæret og medierne? Oplever militæret dækningen som mere unøjagtig? Og bliver det eventuelt lettere for militæret at påvirke mediedagsordenen fordi den undersøgende – men også langsommelige – journalistik får mindre betydning?

Komparative studier

Endelig er der grund til at hæfte sig ved, at den eksisterende forskningsbaserede viden om de medie-militære relationer er meget fragmenteret og i stor udstrækning baseret på enkeltlande- studier. Af mange gode grunde fylder navnlig analyserne af forholdet mellem amerikanske medier og det amerikanske militær meget i litteraturen. Den britiske case er dog også blevet viet betydelig opmærksomhed. Disse analyser har meget at byde på, men skal forskningen give os forøget indsigt i de overordnede kausale mekanismer, som præger feltet, er der behov for et større antal komparative studier. Sådanne undersøgelser kunne blandt andet give svar på spørgsmål af typen:

- Hvordan påvirker nationale karakteristika – herunder eksempelvis militære indsatstyper samt forskellige journalistiske standarder og kultur – samspillet mellem presse og militær? Er der eksempelvis forskel på samspillet mellem medier og militære myndigheder i de tre skandinaviske lande?
- Har forskellige landes forskellige strategiske kulturer indflydelse på den journalistiske dækning og den medie-militære interaktion?
- Er det muligt på baggrund af komparative studier at definere en række forskellige typer af medie-militære relationer? Og i givet fald: hvilke typer har vist sig at være mest hensigtsmæssige i bestræbelserne på at

balancere pressens behov for adgang og viden med militærets behov for hemmeligholdelse og operativ sikkerhed?

Konklusion

Det er næsten 160 år siden, at *The Times of London* udsendte den første moderne krigskorrespondent, William Howard Russell, for at dække de britiske styrkers indsats i Krim-krigen (1854–56) (Knightley 2004: Chapter 1). Mange af de problemstillinger det 21. århundredes krigskorrespondenter og soldater står overfor ligner til forveksling de udfordringer, der konfronterede Howard Russell og de britiske styrker på Krim. Men meget har også forandret sig. Hensigten med denne artikel har været at identificere de konstanter og – i særdeleshed – de nybrud, som præger den moderne medie-militære relation i den vestlige verden. Med afsæt i den eksisterende litteratur var ambitionen således at kaste lys over, hvordan den gensidige afhængighed og spændingsniveauet de to institutioner imellem er blevet påvirket af dels nye konfliktformer og dels et nyt og langt mere fragmenteret medielandskab. I den sammenhæng er det en væsentlig pointe, at vores forskningsbaserede viden om de medie-militære relationer endnu er meget begrænset. At samspillet primære kontekster har ændret sig markant over det seneste årti, understreger kun behovet for at adressere en ny forskningsdagsorden.

Et bedre og mere klart indblik i de forhold, der er bestemmende for forholdet mellem journalister og soldater, er også en afgørende forudsætning for at relationen kan indrettes mest hensigtsmæssigt i fremtiden. Spændingen og den gensidige afhængighed vil utvivlsomt aldrig helt forsvinde – og måske er det i virkeligheden også mest hensigtsmæssigt at relationerne mellem militæret og medierne ikke bliver alt for venskabeligt – men ved at skabe klarhed over de mekanismer, som påvirker samspillet er det dog muligt at undgå de værste og kontraproduktive misforståelser. I den forbindelse er det af afgørende vigtighed, at parterne opnår en bedre forståelse for modpartens arbejdsvilkår, eksistensberettigelse og professionelle normer: Militæret må først og fremmest lære at indrette sig på, at pressen ofte vil udfordre grænserne for, hvad der kan berettes om; journalister og nyhedsmedier må på deres side acceptere, at der kan opstå situationer, hvor der kan være legitime grunde til at militæret ønsker at tilbageholde informationer og viden. Forhåbentligt vil yderligere forskning i de medie-militære relationer kunne bidrage til en sådan forøget gensidig forståelse for hinandens udsyn og selvopfattelse.

Om artiklen

Forfatteren ønsker at takke *Internasjonal Politikk*s anonyme fagfælle-reviewere, kolleger fra Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet, lektor Peter Viggo Jakobsen, journalist Tage Baumann, journalist Charlotte Aagaard samt lektor Anders Henriksen for mange nyttige og værdifulde kommentarer.

Litteratur

- Adamson, William G. (1997) *The Effects of Real-Time News Coverage on Military Decision-Making*. Maxwell Air Force Base, Ala.: Air Command and Staff College.
- Albæk, Erik et al (2007) *Den hemmelige krig*. Odense: Center for Journalistik, Syddansk Universitet.
- Angstrom, Jan (2005) Introduction: Debating the nature of modern war. I Isabelle Duyvesteyn & Jan Angstrom (red.) *Rethinking the Nature of War*. London: Frank Cass.
- Badsey, Stephen (2005) The Media, Strategy, and Military Culture. *Australian Army Journal*, 11 (2): 189–202.
- Baroody, Judith Raine (1998) *Media Access and the Military: The Case of the Gulf War*. Lanham, Md.: University Press of America.
- Baumann, Tage (2004) Jamen man skyder da journalister? *Militært Tidsskrift*, 133 (1): 135–149.
- Belknap, Margaret (2002) The CNN Effect: Strategic Enabler or Operational Risk? *Parameters* (Autumn): 100–114.
- Betz, David (2008) The Virtual Dimension of Insurgency and Counterinsurgency. *Small Wars and Insurgencies*, 19 (4): 510–540.
- Blackwell, Stephen (2003) *A Spirit of Mutual Antagonism? Military-Media Relations and the Defence Establishment in Britain*. Geneva: Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces.
- Braestrup, Peter (1991) Introduction. I Lloyd J. Matthews (red.) *Newsmen and National Defense: Is Conflict Inevitable?* Washington: Brassey's Inc.
- Caldwell, William B., Dennis M. Murphy & Anton Menning (2009) Learning to Leverage New Media: The Israeli Defense Forces in Recent Conflicts. *Military Review* (May–June): 2–9.
- Caparini, Marina (2004) Media and the security sector: Oversight and accountability. I Marina Caparini (red.) *Media in Security and Governance: The Role of the News Media in Security Oversight and Accountability*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Carruthers, Susan L. (2011) *The Media at War* (2nd ed.). Houndmills: Palgrave.
- Collings, Deirdre & Rafal Rohozinski (2008) *Bullets and Blogs: New media and the war-fighter*. Carlisle: US Army War College.
- Creveld, Martin Van (1991) *The Transformation of War*. New York: Free Press.
- Cucolo, Tony (2008) The military and the media: Shotgun wedding, rocky marriage, committed relationship. *Media, War & Conflict*, 1 (1): 84–89.

- Dauber, Cori E. (2009) *YouTube War: Fighting in a World with Cameras in Every Cell Phone and Photoshop in Every Computer*. Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Derian, James Der (2009) *Virtuous War: Mapping the Military-Industrial Media-Entertainment Network*. London: Routledge.
- Draber, Doris (2003) The Media and Democracy: Beyond Myths and Stereotypes. *Annual Review of Political Science*, 6: 139–160.
- Duncan, A. M. A. (2000) Mixing with the Media. I Stephen Badsey (red.) *The Media and International Security*. London: Frank Cass (117–134).
- Economist* (2011) Special Report: The Future of News, July 7th.
- Freedman, Lawrence (2006) Strategic Communications. *The Transformation of Strategic Affairs, Adelphi Papers* 45 (379) (Chapter 5).
- Garamone, J. (2002) Defense Will Not Lie to Public, Feith Says. *Armed Forces Press Service*, February.
- Hallin, Daniel (1986) *The Uncensored War*. San Diego: University of California Press.
- Hammes, Thomas X. (2004) *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. St Paul, MN: Zenith Press.
- Hands, Jeremy & Robert McGowan (1983) *Don't Cry For Me, Sergeant Major*. London: Time Warner Paperbacks.
- Hoskins, Andrew & Ben O'Loughlin (2010) *War and the Media: The Emergence of Diffused War*. Cambridge: Polity Press.
- Ignatieff, Michael (2001) *Virtual War: Kosovo and Beyond*. New York: Picador.
- Kaldor, Mary (2006) *New & Old War: Organized Violence in a Global Era*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press.
- Kilcullen, David (2006) Counterinsurgency Redux. *Survival* 48 (4): 111–130.
- Knightley, Phillip (2004) *The First Casualty: The War Correspondent as Hero and Myth-Maker from the Crimea to Iraq*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Kristensen, Nete Nørgaard & Mark Ørsten (red.) (2006) *Krigen i medierne, medierne i krig*. København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Lindner, Andrew M. (2008) Controlling the Media in Iraq. *Contexts* 7 (2): 32–38.
- Münkler, Herfried (2005) *The New Wars*. Cambridge: Polity Press.
- Nohrstedt, Stig A. (2009) New War Journalism. *Nordicom Review*, 30 (1): 95–112.
- Paul, Christopher & James J. Kim (2004) *Reporters on the Battlefield: The Embedded Press System in Historical Context*. Santa Monica, CA: Rand.
- Payne, Kenneth (2008) The Media at War. *The Rusi Journal*, 153 (1): 16–21.
- Pinder, Richard et al (2009) A Mixed Methods Analysis of the Perceptions of the Media by Member of the British Forces during the Iraq War. *Armed Forces and Society*, 36 (1): 131–152.
- Porch, Douglas (2002) 'No Bad Stories': The American Media-Military Relationship. *Naval War College Review*, (Winter), LV (1).
- Rid, Thomas & Mark Hecker (2009) *War 2.0: Irregular Warfare in the Information Age*. Westport, Connecticut: Praeger Security International.
- Ringsmose, Jens & Berit Børgesen (2011) Shaping Public Attitudes Towards the Deployment of Military Power: NATO, Afghanistan and the Use of Strategic Narratives. *European Security*, 20 (4): 505–528.

- Robinson, Piers (2002) *The CNN Effect: The myth of news, foreign policy and intervention*. London: Routledge.
- Robinson, Piers et al (2010) *Pockets of Resistance: British new media, war and theory in the 2003 invasion of Iraq*. Manchester: Manchester University Press.
- Rose, Michael (2000) The Media and International Security. I Stephen Badsey (red.) *The Media and International Security*. London: Frank Cass (3–10).
- Seib, Philip (2006) *Beyond the Frontlines: How the New Media Cover a World Shaped by War*. London: Palgrave.
- Smith, Graeme (2011) How social media user are helping NATO fight Gadhafi in Libya. *The Globe and Mail*, June 14.
- Steger, Michael (1991) Slicing the Gordian Knot: A Proposal to Reform Military Regulation of Media Coverage of Combat Operations. *University of San Francisco Law Review*, 28: 957–1007.
- Strömbäck, Jesper (2005) In Search of a Standard: Four Models of Democracy and their Normative Implications for Journalism. *Journalism Studies*, 6 (3): 331–345.
- Sweeney, Michael S. (2006) *The Military and the Press: An Uneasy Truce*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
- Taverner, Angus (2005) Learning the Lessons of the 20th Century. The evolution in British Military attitudes to the media on operations and in war. I Mark Connelly & David Welch (red.) *War and the Media: Reporting and Propaganda*. London: I.B. Tauris (264–75).
- Taylor, Phillip M. (2000) The Military and the Media: Past, Present and Future. I Stephen Badsey (red.) *The Media and International Security*. London: Frank Cass (177–202).
- Techau, Jan (2011) What makes communication strategic? Preparing military organizations for the battle of ideas. *Research Paper No. 65*, NATO Defence College.
- Thornton, Rod (2007) *Asymmetric Warfare*. Cambridge: Polity.
- US Military (2006) *Counterinsurgency – Field Manual 3.24*. Washington: Department of the Army.
- White, Aidan (2004) Security and the Media. I Marina Caparini (red.) *Media in Security and Governance: The Role of the News Media in Security Oversight and Accountability*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft (51–63).